

- Redactioneel KOFFIETIJD
- DE STRIJD VAN DE VOLKSBOND TEGEN DRANKMISBRUIK
- Signalering RIJKSMONUMENT KOFFIEHUISJE BUURTWEG
- INVENTARISATIE KIOSKEN

3

KOFFIETIJD

De laatste tijd is er veel belangstelling voor het Haagse koffiehuis. Onlangs verscheen nog een fotoboek over dit typisch Haagse fenomeen en in het kader van Haagse herinneringen een serie digi-tales. Door onderzoek van Nico Groot kwam ook een bijzonder bedrijf op dit terrein in beeld, de firma Van Keeken.

Ook het product koffie staat volop in de belangstelling evenals het ambachtelijke branden. Op interessante industriële locaties duiken nieuwe koffiebranders op, die hun product op hun eigen wijze met de nodige sfeer en een eigen belevingswereld omgeven in de markt zetten. Zo kent Bink36 een eigen koffiebrander, Tropa Cafe, en inmiddels ook een Casa Barista. Elders in de Binckhorst, aan de Fokkerhaven, is de eveneens spraakmakende koffiebranderij van Capriole, met restaurant, een smaakmaker in dit veld. Ook de markante Philipsfabriek aan de Fruitweg kent een koffiebrander: Roast Factory. Daar vindt trouwens nog een ander bedrijf zijn oorsprong in de koffie, de Haagse Zwam, die op het Haagse koffiedik uit diverse restaurants iets natuurlijks, de oesterzwam,

diezelfde restaurants. Zo krijgt het industrieel erfgoed een nieuw leven in ambachtelijke innovaties. Ook in de historie zijn mooie herinneringen op te halen aan de koffie.

In deze *Haagvaarder* gaan we terug naar de oorsprong van de koffiekiosk van de firma Van Keeken. Nico Groot maakte in het kader van de website Haagse Bedrijven Toen (een samenwerkingsverband tussen het Haags Gemeentearchief en de SHIE) een inventarisatie van de omvang van dit interessante bedrijf en keek ook naar de laatste restanten van de bijzondere houten huisjes.

Koos Havelaar, voorzitter SHIE

Afbeeldingen:

1. Het laatste resterende koffiehuisje van Van Keeken aan de Buurtweg in Wassenaar nog in originele staat. (Verzameling Gemeentearchief Wassenaar, fotograaf J. Stegeman)
2. Een dubbele pagina uit een reclameboekje van Reuser & Smulders. (Verzameling Haags Gemeentearchief)

DE STRIJD VAN DE VOLKSBOND TEGEN DRANKMISBRUIK

De tweede helft van de 19de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw werden gekenmerkt door sociale armoede, vooral onder arbeiders. Door de slechte woon- en werkomstandigheden nam het alcoholgebruik onder arbeiders schrikbarend toe. De staat zag het overmatig alcoholgebruik wel als een groot sociaal probleem, maar weigerde maatregelen te nemen.

De strijd tegen alcohol werd vooral gevoerd door burgers. Deze drankbestrijders droegen als symbool een blauwe knoop op hun jas. 'Hij is van de blauwe knoop' was lang een uitdrukking voor iemand die bewust geen alcohol dronk. Deze bezorgde burgers richtten verschillende sterk verzuilde geheelonthoudersverenigingen op.

Op 3 september 1875 werd de Koninklijke Algemene Vereniging De Volksbond tegen Drankmisbruik opgericht. Deze vereniging had tot doel het alcoholisme te bestrijden door 'opvoeding en ontwikkeling van het volk'. De Volksbond richtte zijn aandacht ook op de vrouwen van gezinnen, die in financiële moeilijkheden waren gebracht door het alcoholgebruik van hun echtgenoten. Naast onderricht en informatie voor deze vrouwen richtte de Volksbond ook eigen koffiehuisen op, waar alleen alcoholvrije dranken en wat versnaperingen te verkrijgen waren. De koffiekiosken werden door de gemeente Den Haag als rentevrije lening aangeboden aan weduwen van mannen die aan de drank ten onder waren gegaan. Zo konden deze vrouwen een bestaan voor zichzelf en hun kinderen opbouwen en in hun onderhoud voorzien. Alleen weduwen die lid waren van 'De Blauwe Knoop' kwamen in aanmerking voor de hulp.

FREDRIK VAN KEEKEN

De Haagse ondernemer Fredrik Julius Theodoor van Keeken

Keppelerstraat 85. Hij was eigenaar van een aantal koffietenten in Den Haag. Op zijn initiatief zijn tussen 1900 en 1908 in Den Haag en randgemeenten circa 29, vrijwel identieke, koffiehuisjes gebouwd. De houten huisjes, in de stijl van een Zwitsers chalet, werden op centrale plekken in de stad en in de buurt van uitvalswegen geplaatst. De koffiehuisjes zijn ontworpen door de Scheveningse architect F.A. Koch (1864-1935). Naast chocolade en andere versnaperingen konden de reizigers hier niet-alcoholische dranken, zoals melk, Seltzerwater en kogelflesjes met limonade kopen. De dranken en siropen waren volgens reclameadvertenties van uitstekende kwaliteit en stonden onder voortdurende controle van Dr. A.L.C. Furnée. De Vereniging tegen Drankmisbruik roemde het initiatief van Van Keeken. De *Haagsche Courant* van 25 juni 1900 vermeldt: "Laten wij den heer Van Keeken op ons terrein begroeten als een zeer te waarden helper in onzen strijd tegen de drinkgewoonten zegt de Volksbond...".

ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN

De *Haagsche Courant* van 24 november 1901 vermeldt: "In Den Haag exploiteert de Fa. van Keeken limonadehuisjes, waarvan van 1 April tot 15 October mannen opgesloten zitten zonder een enkelen vrij uur. Het loon bedraagt f 1,- per dag plus 3 pCt provisie van den verkoop, wat in 't voorjaar en bij slecht weer bijna niets oplevert. Gelegenheid tot het voldoen aan natuurlijke behoeften is er in de hokjes niet,

Aan de KIOSKEN van
F. J. Th. VAN KEEKEN
zijn uitsluitend alcoholvrije
dranken verkrijgbaar.

1	KOFFIE . . . à 3 cts.	} per kop.	
	CACAO . . . à 6 "		
1	LIMONADES . à 6 "	} per glas.	
	SELTHERWATER à 3 "		
	WARME GROG . à 6 "		

Verder: Cacao in bussen en Chocolade om te eten.
Uitsluitend VAN HOUTEN'S Cacao en Chocolade.
Limonades à 6 ct. en Seltter- of Spuitwater à 3 cts. per Kogelgesch, zoomede Bussen Cacao, enz., worden op verlangen thuisbezorgd.
Bestellingen worden aan alle Kiosken aangenomen. 595

1. Koffiekiosk op het Hobbemaplein. (Verzameling Haags Gemeentearchief)
2. Kiosk aan het Statenplein (Verzameling Haags Gemeentearchief)
3. Het Buitenhof met rechts een koffiehuisje. (Verzameling Haags Gemeentearchief)
4. Emaillé reclamebord van de Volksbond tegen drankmisbruik.
5. Advertentie van de firma Van Keeken voor zijn kiosken, ca. 1905.

glazen te spoelen water in de buurt gaan halen van deze of gene, die zo welwillend is het te geven. Een merkwaardige regeling die van Keeken geen windeieren legt, is dat de verkopers reeds begin februari worden aangenomen en dan een waarborgsom van f 50,- moeten storten."

FAILLISSEMENT

Ook in andere plaatsen in Nederland liet Van Keeken kiosken plaatsen, o.a. in Haarlem, Leiden, Nijmegen, Rotterdam, Delft, Utrecht, Zutphen en Deventer. Waarschijnlijk door zijn grote expansiedrift werd op 17 september 1908 het faillissement van het bedrijf uitgesproken. De kiosken in de residentie werden na het faillissement begin 1909 overgenomen door de Volksbond tegen Drankmisbruik. Technisch directeur (exploitatie) werd wederom de heer F.J.Th. van Keeken....!

In de loop van de jaren zijn alle koffiekiosken helaas uit het Haagse straatbeeld verdwenen. Alleen de koffiekiosk aan de Buurtweg/Zijdedeweg in Wassenaar is bewaard gebleven.

Nico Groot

Bronnen:

M. Davis, "Koffiehuis 't Buurtje" op www.maureendavis.nl/tekst-redactie
P. de Wit, "Keetjes & Kroegen, 100 Jaar Peeman Dranken" op www.peemankeetje.nl

SIGNALERING

RIJKSMONUMENT KOFFIEHUISJE BUURTWEG

F.J.Th. van Keeken plaatste in en om Den Haag 28 vrijwel identieke koffiehuisjes. De meeste naar ontwerp van de Scheveningse architect Frederik Arnold Koch (1864-1935). De kiosk bevat een werkruimte van 2,5 bij 2,5 meter.

Het koffiehuisje is een eentaags pandje met een kruisvormige plattegrond onder een samengesteld, overstekend zadeldak. Langs de dakrand zijn opstaande gesneden windveren aangebracht. Voor de kopse gevels worden de dakschilden ondersteund door sierspanten. Op de kruising van de noklijnen is een als klokkenstoel vormgegeven torentje geplaatst, dat bestaat uit een vierzijdige gesneden onderbouw waarop een kruisvormig samenstel van halve zadeldaken rust.

De wanden van het pandje zijn uitgevoerd in hout met een plint, voorzien van panelen en Andreaskruisen. In de kopse gevels van drie kruisarmen zijn vensters geplaatst onder korbboogvormige stijlen. In de langsgewel aan de oostzijde is de entree geplaatst. In 1977 is een deel aan het oorspronkelijke huisje aangebouwd, waardoor het twee keer zo groot is geworden.

In 2018 werd het koffiehuisje aan de Buurtweg in verband met ontwikkelingen terplekke verplaatst. Het wacht nu op restauratie. (Foto: N. Groot)

INVENTARISATIE KIOSKEN VAN DE FIRMA VAN KEEKEN

Op de website www.haagsebedrijventoen.nl zijn in de rubriek bedrijven onder de naam Van Keeken alle locaties terug te vinden met een foto. Een aantal voorbeelden treft u op deze pagina aan.

Locatie	Jaar afbeelding	Dakopbouw	
1	Groot Hertoginnelaan	Ca.1907	Geen
2	Prinsessewal/Toussaintkade	Ca.1907	X
3	Lange Vijverberg	Ca.1905	X
4	Nassauplein	Ca.1915	X
5	Buitenhof	Ca.1901	X
6	Buurtweg/ Zijdeweg	Ca.1910	X
7	Bij viaduct over Rijksstraatweg	Ca.1927	X
8	Hogewal/Koninklijke Stallen	Ca.1905	X
9	Regentesselaan	onbekend	X
10	Hobbemaplein	Ca.1907	X
11	Laan van Meerdervoort thv 218	Ca.1900	X
12	Kerkhoflaan/hoek Bankastraat	Ca.1900	X
13	Statenplein/Stadhouderslaan	Ca.1909	Geen
14	Koningsplein	Ca.1905	X
15	Seinpost/Strand	Ca.1903	X
16	Riviervismarkt	Ca.1901	X
17	Korte Voorhout	Ca.1901	X
18	Badhuisweg	Ca.1905	X
19	Leidsestraatweg/Waalsdorperlaan	onbekend	Geen
20	Scheveningseweg/Badhuisstraat	Ca.1902	X
21	Scheveningseweg/t.h.v. Kleykamp	Ca.1902	X
22	Haagse IJclub Bezuidenhoutse achterweg	onbekend	X
23	Beeklaan/Laan van Meerdervoort.	Ca.1918	X
24	Plein	Ca.1900	X
25	Nabij Hoornbrug	Ca.1900	X
26	Rijswijkseplein	onbekend	Geen
27	Oranjeplein	Ca.1913	X
28	Bengordenhoutseweg	onbekend	X
29	Haringkade	1906	X

Nico Groot (Datum: 12.8.2019)

COLOFON HAAGVAARDER 103

Haagvaarder is het bulletin voor de donateurs van de Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE) en verschijnt vier keer per jaar.

Donateur kan men worden door overmaking van:

€ 17,50 voor particulieren

€ 35,- voor organisaties

€ 60,- voor bedrijven

op bankrekeningnr.: NL 84 RABO 0142 6525 63 ten name van Stichting Haags Industrieel Erfgoed te Den Haag.

Redactieadres: SHIE, Postbus 85469, 2508 CD Den Haag

De SHIE stelt zich ten doel de stimulering van de interesse voor het industrieel erfgoed in de regio Den Haag.

Voor meer informatie:

Koos Havelaar, tel: 070-3897508

Email: info@shie.nl

Website: www.shie.nl

Deze Haagvaarder kwam tot stand dankzij financiële steun van Eendeloos ontwerpers en uitgeven.

Vormgeving: Eendeloos

ISSN: 1380-8699

Jrg. 26, nummer 103, november 2019.

SHIE

stichting haags industrieel erfgoed